

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dan vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta pa 1 gold. 30 kr. nov. dn.

Tečaj III.

V Ljubljani 15. aprila 1863.

List 8.

Zunanje šolske reči.

Zunanje šolske reči so šolska hiša, šolska izba in šolska oprava.

Šolska hiša mora biti, če je le mogoče, bolj na samem, da se šolski nauk v nji ne moti in ne zavira. Slabo je tedaj, če je šolska hiša blizu kakih šumečih delavnic, fabrik, gostivnic i. t. d. Dobro je, če je šolska hiša na nekoliko višjem svetu, da je bolj svitla, suha in zdrava. Vhod v šolo mora biti prijazen, in če so stopnice, morajo biti široke in za otroke pripravne. Tudi dvorišče pri šoli je koristno za igre in telesne vaje učencev. Stranišča morajo biti za vsaki spol posebej in ne na kakem tamnem skritem kraju. Sploh naj bo šola taka že zunaj, da se otrokom v nji prijaznejše in prijetnejše zdi, kakor doma. Nepotrebno pa je, če so šolske hiše kakor gosposke poslopja vse prevelike in premalo podobne lepemu šolskemu namenu. Šola tudi ne sme biti daleč od cerkve, da otroci lahko v cerkev hodijo, pa tudi da se že zunaj vidi, kako ste šola in cerkev tudi po znotranjem tesno sklenjene. Zdi se človeku, kakor da bi bila šola blizu cerkve vse nekako bolj veličastna in boljša, kakor če je daleč kje od cerkve.

Šolska izba mora biti svitla in naj manj 12 — 14 čevljev visoka in za število otrok, ki jih sprejema, dovolj prostorna. Naj bolje je, če so klopí v dveh verstih tako, da je po sredi med njimi nekoliko prostora. Kjer se dečki in deklice skup podučujejo, so potem dečki na eni in deklice na drugi

strani. Kjer pa je spol ločen, so lahko na eni strani večji, na drugi pa manjši učenci, to je, višji in nižji razred i. t. d.

Šolska oprava je: 1) učiteljev sedež, to je, miza z miznico, ki se zapre in stol na nekoliko višjem mestu; 2) klopi, ktere morajo biti take, da otroci lahko v njih sedé, vstajajo, ven hodijo i. t. d. Sedeži ne smejo biti previsoki in tudi ne prenizki, področniki morajo biti sedežem primerni; 3) eno ali dve stojali, na kterih je tabla, podobe i. t. d. tako, da to vsi učenci lahko vidijo; 4) dve omari, ki se zaprete; v eno hrani učitelj svoje knjige in druge za nauk potrebne reči i. t. d., v drugo pa se shranjujejo šolske knjige, tablice, pisne knjižice, papir, peresa, tinta, tintniki, goba, kreda i. t. d.; 5) šolska peč je naj boljše, če je za vratmi, pa ne preblizo stene, pa tudi ne preblizo klopi; 6) černe šolske table morajo biti iz suhega in dobrega lesa, dobro polikane in pobarvane. Ena stran je navadno za pisanje z rudečimi črtami narisana, druga prazna za številstvo, risarije i. t. d. V višjem razredu naj bo tudi tabla za petje, to je, narisana za glaske s petimi črtami.

To so tedaj poglobitve reči, ki jih tirja vsaka dobra šola. Naj bi povsod, kjer se delajo in napravljajo nove šole, vse to se dobro prevdario, da bi pozneje ne bilo treba vedno kaj pre-narejati in popravljati, ali pa napake terpeti.

Iz zgodovine keršanske ljudske šole.

(Dalje.)

Dasiravno se je veliko od te strani storilo, ostalo je pa vendar veliko šol, pri kterih so učeni veliko reči pogreševali. Tudi so bili po duhovnih družbah posamezni vdani pedantizmu tistega časa; oglaševali so se zoper to nekteri boljši pedagogi. Očitalo se je posebno v eni reči šolstvu, da zavstaja potrebam časa. V srednjem veku je bil verski element na prvem mestu po šolah, ter je vse prešnil; v novem času veljalo je pa materielno koristno za naj višje; tedaj se je moralo pred vsem pospeševati. Kar je v 17. stoletju Amos Comenius pojedini vošil, zahtevalo se je v začetku 18. stoletja po vseh voglih in kotih. Šola se pa mora stavno pre-narejati začeti. Pa kako? to pa je bilo pri tem, ki je delo naj poprej v roke vzel. Ako se bo

znal sponesti, ga bodo imeli za preroka in najdel bo častivcev na tisoče, naj resnico ali laž pripoveduje.

4. Dve sto let poprej obljubil je protestantizem, da hoče oprostiti ljudstva verig, v ktere jih ima Rim zakovane. Njegovi naj boljši zavezniki bili so deželni knezi, ker smeli so tudi papeži biti v deželah sebi podložnih. Ta vsemogočnost morala je biti kaj zelo mikavnega, ker hrepeneli so tudi v kratkem katoliški knezi po nji, ter niso hoteli biti očitni prijatli cerkve, dasiravno pa vere niso zatajili. Tako se je preselil protestanski živelj med katoličane. Seme krivih naukov vsejano l. 1517. je popolnoma dozorelo. Janez Loke (l. 1632. — 1704.) ni hotel le oprostenja od Rima, ampak svobodo in prostost v slehernemu obziru, svobodo za vero, vestno prepričanje in življenje. Razodetim resnicam se je vojska napovedala in kadar bo vera odpravljena, velja pa knezom. Rodovitne tla za škodljivo luliko so bile na Francoskem; kratkovidni in razujzdani knezi čislali so te nauke kot zavezniki zoper premogočni Rim. Teh nauk se je deržal Peter Bayle, prvi enciklopedistov *), ki je sam od sebe rekel: „Dober protestant sem, ker v dnu svojega serca se upiram ali protestiram zoper vse, kar se zgodi“. Za njim prišli so pa še hujši kakor n. p. Voltair, Diderot, D' Alembert i. d., ki so pod pretvezo modroslovja učili naj ostudniše bogotajstvo, kakoršnih še svet nikoli ni bil slišal. Ti strašni možje zanesli so samosilstvo Francozov na znanstveno polje; poprej že je bil Ludovik XIV. to v politiki storil. Njih spisi zanesli so nejevero in prekucijo med ljudstvo. In Rousseau (Rusò) — bil pa je nje oznanovavec pri odgojevanju. Malo je pisatelj, ki bi znali tako zgovorno in prekanjeno pisati, kakor ravno modri iz Geneve. V vseh rečeh, kterih se je lotil, vbogali so ga ljudje njegovega časa; in tako je tudi pisal, sistem za odgojevanje; sam pa ni nikoli šole učil ali otrok odgojeval. **) Vsak pedantizem, kakor je v navadi, naj se odpravi, namesti tega naj se otrok naravno izreja tako, da se bo posebno gledalo na praktično življenje. — Kaj je razumel pod tem imenom, se naj lažeje povzame iz njegovih spoznanj,

*) Tako so imenovali može, ki so spisovali vse vednosti po čerkah abed., da bi lažeje svoje nauke med oslepljeno ljudstvo zatrosili. Pis.

**) Petero svojih otrok je sam hladnokervno nesel v hišo za najdence (Findelhaus), in ni nikakoršnega znamenja zapustil otrokom, da bi mogli spoznati svojega očeta. Pis.

katere je sam od sebe pisal. — Dosti se jih je dobilo, ki so njegove puhle nauke občudovali in posnemali, ter kupili mačka v žaklji, ker razun posameznega dobrega zernica je to popolnoma lulika. Nekteri so jo slepo občudovali, tedaj so zmoto in laž teh naukov prezirali; drugi so pa te nauke hvalili, ter slišali so med prekucijsko stranko, ter niso hotli vediti, da so te „bukve“ v lastni domačii po rabeljnovih rokah sožgali.

Pervi, ki so vpeljali ta novi sistem, bili so Basedov (roj. 1723.) na Nemškem in Pestaloci (roj. 1747) na Svičarskem; prvi se je pečal s slovstvom in je bil pozneje predstojnik Filantropina v Desavi, drugi pa je bil tudi nekoliko pisatelj; poglavitni pa je bil vodja izrejalisča v Yvendunu. Posebno veliko hrupa je delal Basedov z novo metodiko; pošiljal je za svoje nove bukve od „človeškega spoznanja“ pisma in prošnje križem sveta: učenim, akademijam in frajmavarskim ložam, kraljem in cesarjem. Njegove prošnje niso bile zastonj; od vsih krajev dobival je pomoč v dnarjih, da bi mogel svoje bukve natisniti dati. L. 1770 pridružil se mu je Kristjan Henrik Volke (roj. 1741), ki je skušal nad hčerko Basedov-ovo, 9 mesecev staro, svojo metodiko praktično, da bi bil izredil po Rousseau-ovem Emilu čudopolno dete, in potlej je svetu oznanil, da jo je tri leta staro v enem mesecu naučil brati, v poldrugem mesecu pa francosko govoriti i. t. d.

Marsikaj je pa vendar Basedov opravil, ko je tako brez truda delal in se vrival na kraljeve dvore. Zbudil je pozornost knezov in deržavnih vladarjev, ter so začenjali resno pečati se s šolstvom.

(Dalje prih.)

Praktična slovensko-nemška gramatika.

(Dalje.)

I m e n a.

Vsaka reč mora svoje ime imeti. Vidite, otroci, to le je stol, to je miza. V šoli so učenci; temu je ime Janez, ta je Miha, uni Jože i. t. d. Tudi vode, reke, gore, mesta, vasi imajo svoje imena. Ali mi moreš povedati ime kakšnega mesta, kakšne vasi? i. t. d. Veliko teh reci vidimo, nekatere le slišimo, nekatere le občutimo. Slišimo post. zvon zvoniti, grom bučati; vročino, mraz pa občutimo.

Imena so tedaj besede za reči, ktere vidimo, slišimo, prijemljemo ali občutimo. Pravijo, da je Bog nekđaj živali pripeljal k Adamu, in jih je imenoval.

Od vsake reči pa lahko povemo, kaj dela, ali kako se glasi, ali kako da se nam prikaže. Konj pelje, veriga rožljá, ogenj žge in peče.

Kaj dela orel? Kaj dela vertnar? Kaj dela pek? Kaj dela angelj varh? i. t. d.

Vaje nemško-slovenske.

Kaj se pravi orel po nemški? kaj pa se pravi leteti? Mi pa ne bomo rekli: orel leteti, temuč: orel leti; tedaj tudi ne rečemo: Adler fliegen, ampak: der Adler fliegt. Kako pa bi rekli, ko bi od več orlov govorili? Tako naj učitelj ravná pri nemško-slovenskih vajah; pri vsaki besedi naj tedaj praša, kaj se pravi to po slovenski; učenci naj se tukaj tudi opomnijo, da pazijo, kako se besede v množ. štev. po nemški in slovenski spreminjajo.

Opombe. Ako so bili učenci po nemško-slovenskih vajah pripravljeni, bodo lahko razumeli te kratke vodila, ki se nahajajo v „Slov.-nemšk. gramatiki“. Po kakovosti svoje šole bo učenik več ali manj iz slovensčine pridjal, ker v tih opombah je le v kratkem naznanjeno, ali pa še celó učeniku na dobro vest izročeno, koliko da naj slovenskega vmes vpleta. Omenimo le tukaj, da so vaje nemško-slovenske pod čerko A prav primerno odbrane in vaje pod stevilkami 1, 2, 3 a. b. c. se popolnoma vjemajo z ravno tistimi čerkami, pod kterimi so navedene vodila. Ravno tako primerno izbrane so tudi vaje slov.-nemške, tako da učenik vsako vodilo s primernimi zgledi lahko pojasnuje, kar je velika dobrota za učenika, ker mu ni treba zgledov iskati, ter jih ima tam celo zbirko. Koliko ložeje tudi otroci vodila v glavi obderžujejo, ker so razjasnjene s primernimi zgledi.

Ker se po nemških slovnicaĥ povsod govori od krepke in šibke oblike, po kteri se imena ali rečevniki ločijo, poprijela se je tudi naša gramatika tega izraza, ter govori od šibke in krepke oblike pri nemških imenih. Se vé, da mora učenik tudi od nemške slovnice nekoliko več vediti, kakor je tukaj naznanjeno, potem bo pa tudi našo gramatiko ložeje razumel. Kar je otroku zadosti, je učeniku premalo. — Naša gramatika tudi sama pravi, da se spol nemških imen naj bolje dá iz vaje naučiti.

Različnost nemškega in slovenskega jezika pri imenih.

Pred nemške imena se postavlja določivni člen „der, die, das“ ali pa nedoločivni „ein, eine, ein“, kateri tudi spol imen naznanjuje, pa ne vselej, le mislimo: „das Mädchen, das Weib, das Frauenzimmer, das Mannsbild“. Določivni člen je izpeljan iz kazavnega zaimena: „der, die, das“ (namest „dieser, diese, dieses“) in tedaj ni zamo za to pri imenu, da njegov spol naznanjuje; nedoločivni člen pa je izpeljan iz glavnega števlnika „ein, eine, ein“ in naznanjuje eno reč tistega plemena. Ni vse eno, ali se rabi določivni ali nedoločivni člen. Učitelj naj skuša, da to otrokom pojasnuje v primernih zgledih, kakoršne se nahajajo po nemških berilih: II. „Sprach- u. Lesebuch:“ „Ein Mann sah einst eine Ameise.... Aufmerksam verfolgte der Mann das emsige Thierchen“. Na ti stopnji se vé, da učenci tega še ne razumejo. —

Pod čerko *e* pravi vodilo: „Nekteri imena nimajo ne v slovenskem, ne v nemškem množnega števila“. Vzrok tega naj se pové otrokom, kadar se pozneje govori od raznih imenskih plemen, kadar pridejo tedaj snovne imena na versto.

Pristaviti bi se tukaj vtegnile nekatere splošne vodila zastran spola imen, post.:

1. Moškega spola so vse tiste imena, ktere naznanujejo moške imena in stanove, kar se imenuje naravni spol.

2. Ženskega spola so vse tiste imena, ktere naznanujejo ženske osebe in stanove.

3. Srednji spol je posebno za stvari.

Bolj tankih vodil se vsak učitelj, ki vestno opravlja svojo dolžnost, lahko poišče iz primernih knjig.

(Dalje prih.)

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

XVII.

U. Velikrat sem že mislil, ker eni pišejo zdaj, zdej, eni pa sedaj, sedej, — ktero je bolje.

T. Pišejo tudi sada in sada.

U. To je bolj po hrovaško menda; ali od kod razlika v pisavi sedaj in zdaj?

T. Obrazilo *daj* (stsl. gda kaže na „god“ čas) lika prirečja, ktere znamenjajo čas: *kdaj*, *ondaj*, *sedaj* ali *zdaj*, *tedaj*, *nekdaj* in *nikdaj* ali *nikdar*, *zgodaj*. *Se* – je iz nekdanjega zaimka *s'*, *si*, *se* (*hic*, *haec*, *hoc*; *se* *ecce*; *s'de* *hic*, minus *bene zde et zdě*), v moškem spolu z mehkim polglasnikom (*jerek*), ki se večidel namestuje z *e*, torej naj raji pišem *sedaj*; ker se pa *jerek* tudi izpusča in *s* pred mehкими soglasniki spreminja v *z*, pišejo mnogi *zda*j, kakor *zvečer* nam. *svečer* itd.

U. Ali bi se ne smelo pisati *sida*j, ker se *jerek* namestuje tu in tam z *i*, kakor si že unkrat omenil?

T. Tudi *sida*nji sem bral neki, pa se ne spomnim več, kje je bilo. Drugi jugoslovanski bratje govorijo in pisarijo *sad*, *sada* in *sada*j, kakor tudi *tad*, *tada*, *kada* itd. Da se z njimi vjemajo, in ker se sim ter tje namesti mehkega poglasnika, najde celo *a*, pisarijo nekteri Slovenci *sada*j, *kada*j (*keda*j, *kda*j), *tada*j (*teda*j).

U. Kaj je misliti *zastran -daj* in *-dej*?

T. Močne oblike so pologoma oslabele, tako tudi *obrazil* (*daj*, *dej*, *de*, *di*), dasiravno se nekatere slabejših v prav starih pismih najdejo. Pomenijo te *obrazil* ali *čas* ali *kraj* in *mesto*, kje se kaj godi, kje je to ali uno. Sklepajo se z zaimki *k*, *s*, *t*, *on*, in s števnikom *ves*: *keda*j (*kada*j), *kdaj*; *tedaj*, *tedej*; *nekda*j, *nekdej*; *zda*j, *zdej*, *zdě*; *kdaj*, *kdej*; *ondi*, *ondukej*; tudi, *otudi*; *vsakda*j; *drugdi* nam. *drugě*, *drugej* ali *drugje*; kje iz nekdanjega *kde*, kakor *tujej*, *tukje*; *tamkej*, *tamkje*; *nikje*, *nikjer*, — ktere sploh znani so *kraj* ali *mesto*, z obrazilom ali nastavkom *-je* nam. stsl. *-dě*.

U. Da ti po pravici povem, da se mi *sada* in *sada*j zdí preveč po hrovaško, *zdej* in *sedej* pa preveč po kranjsko-slovensko.

T. Torej tudi jaz naj raji pišem *sedaj* ali pa *zdaj*.

XVIII.

U. Tukaj se bere *sicer*, *drugod* pa tudi *scer*, — ktero je pravo?

T. Mislim, da je *pisava sicer* bolja, ker je iz nekdanjega *sice*, z dostavljenim *r*.

U. Kaj pa je *sice* pomenilo *nekda*j?

T. *Sice*, tudi *siko* (*sic*), *sic' sik'*, *sicev' sikov'* (*talis*). *Metelko* pravi, da je *sicer* *narečje* in *vez* (*adv.* in

conj.) iz ostarelega *sice*, ter pomeni *quidem*, zvar, dal bi mu *sicer*, pa se bojim; v začetku ali s konca *alioquin*, *sonst*, *widrigens*: plačaj, *sicer* bo druga; in Murko ima tudi prilog *siceren*, *-rna*, *-rno*, *sonstig*, iz česar se vidi, da je *sim* ter *tje* v navadi.

U. Rabi se prav lahko in prav dostikrat, in ljubo mi je, da vem sedaj, da je iz *sice*, pravilno torej *sicer*, in po tem se hočem ravnati tudi jest.

XIX.

U. Zakaj je tukaj brati „na selu po leti?“ Oboje — selo in leto — je srednjega spola in v ravno tistem sklonu. Tako se bere malo poznej „na belišči in belišču, v naročji in naročju.“ itd.

T. Nekdaj je bil v tem razloček pri moških in srednjih imenih v dajavnem in skazavnem. V novoslovensčini se redko najde v skaz. *-ej* ali *-e*: v blagej ali blazej, okej, duhej; celo morzej, sercej; sveté. Večidel je v daj. dosledno *-u*, v skazavnem pa *-u* in *-i*. Vendar poglejva v slovnico, kaj velevala ona?

U. V naj novejši, ki si mi jo nasvetoval, bere se o tem tole: „Na mesto staroslovenske mestnikove končnice *é* (za ozkimi soglasniki *i*) stopila je v novoslovenski pisavi dajavnikova oblika, tako da se nam mestnik sploh ne loči od dajavnika; samo za ozkimi soglasniki se bere v nekterih spisih staroslovenski *i*, ki med ljudstvom še dan danes živi“ — in str. 34. — „kar je posebno za čerko *j* (vsaj pri srednjih samostavnih) in za topljenci posneme vredno, ker se popolnoma vjema z ljudskim govorom“.

T. Nekdanje oblike *ej* ali *ě* v skazav.: v blagej, v grade, v mrace itd., dasiravno je *sim* ter *tje* po Koroškem in Kranjskem slišati in tu in tam pri poprejšnjih pisateljskih brati, se menda poprijemali ne bodo; želeti bi pač bilo, da bi v daj. vselej pisal se — *u*.

U. Zakaj neki?

T. Za to, da se moški in srednji spol po obliki že na tanko loči memo ženskega, in nekako daj. sklon od skaz.

U. Ali delajo drugi Slovani, p. Hrovatje, Serbje tudi ta razloček za ozkimi soglasniki (*š*, *š*, *č* in *j*)?

T. Tem je vse eno, v daj. in skaz., za širocimi in ozkimi soglasniki pišejo vselej *-u*: v selu, na polju.

U. Zakaj jih mi ne posnemamo in zakaj ne pišemo tudi mi v skaz. vselej *-u*?

T. Ker se omenjena pisava vjema *a)* nekoliko s staroslovensčino, *b)* z ljudskim govorom, in *c)* ker se za ozkimi soglasniki, zlasti v srednjih imenih in za *j* že celo, dobro podá.

U. Zakaj piše tu „po leti“ za širokim in terdim soglasnikom *t* vendar le *i* ne pa *u*?

T. Zdi se mi, da je kakor prirečje ali prislovje (*adv.*), kar nekteri tudi skupej pišejo, p.: časi, včasi, počasi; verhi, poverhi; poleti, podnevi, pogodi, pa tudi po dnevu, po godu itd.

U. Torej sem tolikrat že bral na potu in na poti.

T. Pot je pa različnega spola ter se po tem različno lahko piše; v enoj. je mošk. in žensk. sp., torej — na potu in na poti, — v množ. celo srednj., torej: dobri potje, slabe poti, gerde (*a*) pota.

U. Morebiti velja za uno spreminjavo, v skaz. *i* nam. *u*, tisto pravilo, po katerem se za ozkimi soglasniki *om* in *ov* spreminja v *em* in *ev*?

T. Po soglasnikih *š*, *š*, *č* pišejo vendar sploh raji *u*: pri možu, v košu, na kovaču, da se bolje vjemajo z jugoslovanskimi pisatelji.

U. Ali smem torej svobodno spreminjati ali ne?

T. V daj. naj se piše pravilno *u*, v skaz. svobodno; za *j* zlasti v srednjem spolu mi je vendar *i* kej vseč: v naročji, na cvetji, po petji, po drevji, dasi v naročju, na cvetju, po petju, po drevju ni napačno.

P a š n i k.

Kaj je v naših domačih (narodnih) šolah poboljšati potrebnega, da svoj namen v sedanjih časih dosežejo? Kaj tirjajo nekteri naših sedanjih srenjskih glavarjev od naših šol, kar se jim dovoliti ne more in ne sme.

(**Odgovor** na tretje vprašanje, ki ga je lavantinski ordinariat za leto 1862. mlajšemu duhovništvu zastavil.)

V naših narodnih šolah (pučkih učionah) je naj prej treba narodnega domačega duha po sv. katoliški veri razsvetljenega v vseh rečeh vpeljati. — Tedaj, kar je splošnih opravil, naj bi

se tako opravljale, da je za cerkveno in narodno prav in koristno. — Postavim molitev in petje pri sv. maši in v cerkvi naj bo narodno, pošteno in pobožno.

Ko bode pravi kersanski in domači duh v šolah vladal, in šolarji učenika ko svojega očeta ljubili in spoštovali, takrat jih ne bode treba s šibo v šolo poditi, pa tudi ne staršev z dvojn timer plačilom kaznovati, ako otrok v šolo ne pošiljajo.

Vsi pripomočki so tedaj izbuditi, da učenci pridno in neprisiljeno v šolo hodijo. Sicer se mora reći, da šole nikjer ljudem celó ne diše, ne Nemcem na deželi, ne drugim narodom; priča tega so oistre pogostne državne postave, in kljub vsega tega vendar le prazne šolske sobe, in godernjanje marsikterih roditeljev, da njih otroci že v domači šoli ne umejo vsega v duhovnem in političnem, praktičnem in domačem življenju, česar so se gospodje več let na akademijah komaj naučili, in še si jim vendar večkrat prigodi, da, kar v eni uri napišejo, po dve brišejo.

Da je zahtevanje od šol ne le pri nas, ampak tudi drugod od ljudstva prenapeto, kaže ta le glas iz Zagreba, kakor ga je letošnji „Pozor“ v 159. broju donesel z naslovom: „Zašto se deca neuče u školi“. Tako le je pisano: „Već smo toliko putah čuli prigovarati, toliko putah jadikovati mnogo ljudi govorećih, djeca u glavnih školah neuče se ništa, djeca su odviše opterećena nauci. Ako čovjek dobro razabira te glasove, naći će zbilja, da je u njih po nešto istine, t. j. uvjeriti će se, da nevaljala djeca nemara za nauke, da su nevaljala djeca prama svojoj nemarnosti ogromnimi nauci opterećena; njim so školski nauci nesnosno breme; sama po sebi škola nemože nadoknaditi, što djeca v nemarnosti zapuste. Nu smiešno nam se čini, što ti ljudi opet žele, da im djeca neizadju praznih glavah iz škole. Ovo dvoje nemože nikako zajedno zastajati, ili se moraju djeca učiti, ili ostati praznih glavah.“

Da se roditelji sami pobrinu za svoju djecu, da oni jače nastoje oko nje, nebi se jamačno morali tužiti, da dolaze neuka i šuplja iz škole. Ili, zar je moći nemarnoj djeci ulijati i proti njihovoj volji. Mi toga neznamo, možebiti se nadje kakov veliki dušoslovac, koji bi izpitao tu dosele gluhu tajnu.

Ovo želimo u interesu i roditeljah i učiteljah i dece; a dok toga ne bude, — bojimo se da neće tako brzo biti — moramo roditelje oprezne učiniti na onu narodnu poslovice: „bez

muke neima nauke“ — moleč jih, da se sžete svoje prošlosti, u kojoj su se takodjer morali napinjati i raditi.

Dopuštamo, da niso sva djeca jednako naravskimi svojstmi uma obdarovana, ali mi razlikujemo nemarnost od duševne ograničenosti, a to bi morali i oni na umu imati, koji hoče što prigovoriti“.

V naših narodnih šolah naj učitelji navadne slovenske besede, in povsod v enakem pomenu rabljene otroke navadijo, da se prosto ljudstvo z njimi soznani in germanizmi in lokalizmi, kolikor mogoče, odpravijo; v narodnih šolah se naj le po domačem jeziku vadi in piše. —

Mora se tudi omeniti, da je, kakor je doslej navadno bilo, vendar v eni in isti sobi učiteljski preveč razdelkov (Klassen). Čez dva bi v ednem razdelku ne smela biti.

Splošna napaka narodnih šol je tudi preterdo vrašena stara teorija, kakor eni pravijo; toda vpeljane reči grajati in pomanjkljivosti odkrivati, ni težavno, ali kaj boljšega vpeljati, to je drugo vprašanje. Na papirju se sicer lahko popisuje „sim in tamo“, ali nove reči vresničiti, in v djanju izpeljati, ni tako lahko kakor kdo misli. „Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci“, pravi splohni pregovor. Za nas pa velja se sploh v šolah načeladeržati: V javnih šolah se smejo le bukve rabiti, ki jih je cesarsko ministerstvo uka dovolilo; temu jaz le to le pristavim: Koj koder učitelj to stori, in se navadnega šolskega reda derži, in po zapovedanih predmetih za učenje določeni čas obrača, in prepozno šolskih vrat ne odpira, pa tudi prezgodaj šolarjev ne izpusča domu, stori dovolj — satis facit.

„Zategadel naše ljudstvo sploh za šole ni vneto“ piše neki Schuldistriktsaufseher, „in jim večji del nasprotuje, ker ne vidi nikake vnanje koristi“. Ali moj Bog, kako korist vendar le hočete iz šol?

Od tod menda torej izvira tirjatev nekterih slov. glavarjev, da se naj v šolah le nemški uči, ker nemci vsaj kaj zapisati, in svoje misli na papir spraviti umejo, ker sami nikakih slovenskih pisem ne poznajo, in toraj hočejo, naj mlajši stopajo v njih stopinje, ne pa naprej.

Tistim pa, ki pravijo, da slovenski otroci že tako slovenski znajo, zatoraj naj se v šoli le nemški uče, se naj odgovori: Tudi nemški otroci že nemški od domače hiše znajo, naj se

tedaj v šoli slovensko, ali po katerem drugem jeziku učé. In kako je, da se to vendar le prigodi? Zato, ker šola ni zato se zgolj jezikov učiti, ampak tudi drugih potrebnih reči in predmetov, si serce žlahtniti, in se za slehern stan pripravljati.

Drugi želijo (če je res?), naj bi se šola od cerkve ločila! — To nerodnost dokazovati, bi bilo v kristjanskih državah od več; — toda veliko jih je celo ob pravo vero, in kersansko zastopnost prišlo, — katerim se pa ne sme nikakor po volji storiti, ker so v svoji temoti le pomilovanja vredni. Sploh bi pa jaz terdil, da je v tej reči tako zvana „persönliche Gehässigkeit“ največ kriva, zatoraj se bere v nekih humorističnih novinah (28. l. K.) tako le: „Wir wollen keine Trennung der Schule von der Kirche, sondern nur vom grandigen H. Pf...; die Kirche verträgt sich sehr gut mit der Wissenschaft, nur mancher Pf.... will davon nichts wissen“. — Exemplum est odiosum. Ergo sobrii estote, in se deržite načela: „Leben und leben lassen“, ne pa onoga, ki se glasi: „fiat justitia, pereat mundus“, ker bi se vam vendar le znalo primeriti, da bi morali slišati: „medice cura te ipsum“.

— a —, duhoven imenovane škofije.

Nekoliko od svilarstva.

Ena naj koristnejših reči, ktere naj bi učitelj svoje učence tudi učil, je svilarstvo. Porok za to so nam mnoge naznanila po časnikih, koliko je svilarstvo prida doneslo, kjer so se ga zvesto poprijeli. Kakor sadjoreja se tudi sviloreja tam, kjer ima učitelj vert ali prostor za to, naj bolj djavno dá učiti; vendar pa ni odveč, ako učitelj na zadnje učencem, ko jih je že sviloreje djavno učil, še sim ter tje kaj popraša, kar naj si pa učenci v pisne knjižice zapišejo, da ne pozabijo, postavim:

Učitelj. Glejte otroci, tiste svilne gosence, ktere so bile še pred malo tedni čisto drobne, da ste jih komaj vidili, in ste že marsikaj o njih slišali, so se nam v lepe svilne mešičke zavile, in nam tako za naš mali trud zapustile drago svilo. Danes bi rad zvedil, kdo si je o sviloreji kaj zapomnil! — Ti, Matiček! ali še veš, iz česa so se svilne gosence ali svilodi izvalili?

M. Iz malih svilodnih jajčkov, makovemu semenu podobnim.

U. Dobro si povedal. —

U. Kako pa se mora z njimi ravnati, da se izvalé?

M. V gorko izbo se morajo djati, vendar ne na peč, da se od primerne gorkote počasi izvalé.

U. Kdaj pa je čas, da se valé te gosence?

M. Takrat, kadar murbe zelené.

U. Zakaj pa ne poprej?

M. Zato, ker svilodi le murbino perje jedo.

U. Tedaj, Matiček, kaj mora tisti še poprej imeti, kateri hoče svilode rediti in svilo pridelovati?

M. Mora imeti toliko murb nasajenih, da more z njih listjem svilode preživiti.

U. Vedite, otroci, kdor ima le kakih 50 murb vsajenih, more že v malo letih več tisuč svilodov rediti in tako kakih 20 do 40 funtov svile pridelati, in si vsako leto 40 in še več goldinarjev prislužiti.

U. Janez! povej nam ti, kaj se mora z izvaljenimi svilodi na prvo storiti?

J. Ko se jih dosti izvalí, se denejo na desko, potem se kos sakovine čez nje pogérne; na sakovino pa se zrezano murbino listje natrese, na katero gosenci skozi sakovino pri-lezejo in ga jedo.

U. Zakaj pa se jim mora listje zrezati?

J. Zato, ker je celo preterdo, ktereга griziti ne morejo.

U. Zakaj pa se mora vselej, preden se kermijo, sakovina čez nje djati?

J. Zato, da morejo skozi luknjice na listje zlesti, in se jim potem ložeje blato in listni ostanki odjema in vse lepo počedi.

U. Prav si odgovoril; tudi svilodom je snažnost pol živeža.

U. Povej mi ti, Mihel, ali je treba svilodom večkrat na dan kerme polagati?

M. Naj manj štirikrat na dan; zakaj, večkrat ko se jim jesti dá, hitreje rastejo.

U. Ali je pa zadosti, da gosence samo kermiš in snažiš?

M. Ni zadosti; skerbeti se mora tudi, da so vedno zdrave.

U. Kako se mora pa paziti, da so gosence vedno zdrave?

M. Paziti se mora, da je v izbi, ali kjer so, vedno primerno gorko, da sapa čez nje ne vleče; da se jim mokro listje ne polaga in da sploh kaj mokrote do njih ne pride.

U. Kako se mora pa o deževji z listjem ravnati?

M. O deževji je naj bolje, da se listje en dan naprej nabere, in se dene potem med pert ali v čiste vreče, da se nekoliko osuši.

U. Dobro.

U. Če gosence ali svilodi z listjem preveč vode dobé, jo morajo, kar je je preveč, izpotiti, za to je tedaj naj bolje, da se listje vselej en dan pred nabere in osuši.

U. Ali veš ti, France, ali se svilodi tudi levé?

F. Ker svilodi naglo rastejo, in se jim koža tako naglo razširiti ne dá, jim pod staro zraste nova koža; in kadar je gotova, en dan ali tudi dalje počivajo in med tem staro kožo slečejo, to je, se levé.

U. Ker si mi to dobro povedal, mi povej še dalje, kolikrat se levé, preden se zapredejo?

F. Preden se zapredejo se štirikrat levé.

U. Prav.

U. Šimen! ali ti veš, kdaj se levé?

Š. Vsakih 5 do 12 dni enkrat se levé?

U. Kako pa se poznajo, kdaj se levé?

Š. Po tem se poznajo, da takrat počivajo, to je, ne jedo in glave kviško molé.

U. Ali jih pa sme pri počivanju kaj motiti?

Š. Tega pa ne.

U. Kako se pa skerbí, da se takrat ne motijo.

Š. Treba je že perve dni, tiste ki se na en dan izvalé, skupaj djati, zato da tudi vse h kratu počivajo.

U. Ali se mora listje vedno zrezano svilodom pokladati?

Š. Naka; zrezati se jim mora le perve dni, dokler so svilodi mladi, in pa vselej prvi dan po spanji.

U. Res je tako.

U. Lukec! povej mi ti, kakošne barve so svilodi?

L. Svilodi so od začetka temno rujavi, pa potem, ko se levé, postanejo belejši, in po četrtem so že čisto beli.

U. Ali poznaš, kdaj so svilodi za predenje ugodni?

L. Kadar po četrtem spanju več ne jedo in čisti postanejo, da se proti luči skozi nje vidi.

U. Dobro.

U. Jernej! kam se morajo za prejo ugodni svilodi djati.

J. Na prazne lese, na ktere se pred oblance denejo.

U. Povedal si, pa ne popolnoma.

U. Vedite otroci! Zadnje dni, ko svilodi za opredenje godni postajajo, se jim oskerbí pripraven suh kraj, kjer sapa skozi ne vleče in kjer je primerno gorko; tje se prenesejo suhe in čiste lese, ktere se ob kraju s suhimi oblanci, in po sredi z golimi murbinimi šibami obložé. Na take lese se prenesejo godni svilodi in se s kosmatim popirjem rahlo pogernejo, pod katerim se v take lepe mešičke ali kokone zapredejo, kakor jih danes vidite.

P. G.

Novice.

Veseli glasi se šlišijo, kako se v sosednih kronovinah tu pa tam zboljšuje zapusčeni učiteljski stan. Iz med vseh krajev pa je gotovo **dunajsko** mesto prvo, ki v takih blagih preuredbah vsem drugim za zgled sveti. Ljudskim učiteljem in podučiteljem dunajskega mesta je mesto zraven mnogih drugih poboljškov povikšalo letno plačilo do 1000, 800, 600, 500, 400 in 300 gold. — Bog vé, kdaj se bo odgernila tudi nam slovenskim učiteljem kaka ugodniša pomlad!

Iz Slovenskih gor. † Marsikaj je treba še iz naših ljudskih šol odpraviti, zbrusiti, popraviti in vpraviti, da bodo žlahtne mladike naših šolarjev in šolaric lepo napredovale v kersanskem duhu in se izdramile za svojo narodnost. Da imajo učitelji naj lepšo priložnost in dolžnost vsako smet napčenosti pomesti iz šol, vé vsaki. Deca v njihovih rokah so mehke vosek, iz ktereга lahko delajo lepe domače podobe, ali pa gerde spake, ki so podobne nehvaležni kukovici, ktera drugi ptici v gnezdu jajce znese, in kadar zvaljena kukovica doraste, more se lastno ptičino dete umakniti iz gnezda; naseljenica jo pahne z lastne posteljice. Takih nehvaležnikov redi precej tudi naša slovenska zemlja; treba je tedaj, da jih odvrčamo, ne pa, da jih redimo v naših šolah. Proč toraj z vsem, — odpravimo vse iz šol, kar stiska navadno razvitje, in kar brani duhu dvigati se do lastne zavednosti. Taka napaka ali spaka se mi zdi, postavim, da šolarji in šolarce na poskusnih spiskih (Probeshriften) podpisujejo svoje imena le z nemškimi čerkami. Da je v nekterih šolah še taka brezglavna, sem se prepričal z lastnimi očmi. Pri nas je navada, da se na poskusnih piskih naj prej nektore redi po slovenski pišejo, potem pa nektore verste po nemški. Podpis je pa le vselej po nemški. To se mi vidi silno narobe, in mislim, da mi bo to vsak pošten domorodec poterdil. Slovenski šolarji in šolarce se naj učijo in vadijo svoje imena podpisati le po slovenski. Ako od njih kateri na kako višjo stopinjo zleze, in bo kedaj razumel nemški, bo gotovo se znal tudi podpisati po nemški, če bo treba. Francoz se podpiše vselej po domače; tako tudi Anglež, Lah i. t. d. Slovenec naj pa se podpisuje po slovenski. Tega pa se mora v šolah vaditi, drugače boš še vedno nalletel na smešnice, da kmet tudi kako slovensko pismo ali prošnjo podpiše po nemški, zato, ker se je v šoli tako navadil, in tudi pri tem

ostane. Naši protivniki pa se temu debelo posmehujejo, ter pravijo, da kmetu ni mar za slovensčino, ker se raji podpisuje po nemški. Tudi moremo ponosno reči, hvala Bogu! da je naša pisava že na toliko pošteno stopnjo zlezla, da po slovenski podpisane imena že zna brati vsak pošteno misleč Nemec, in upamo še boljših časov, da nas bodo tudi naši sedanji protivniki spoštovali, kakor tudi mi nikogar ne zaničujemo.

Druga še hujša slepost, trikrat vekše graje vredna, pa je, da se postavim, šolarji sim ter tje vadijo po nemški številiti. „Ein mal Eins“ se jim še po starem kopitu v glavu zabija. Bi pač ne verjel, da se še po Slovenskem kje nahaja taka neumnost, ako bi se ne bil sam prepričal. Ko so pri letošnji polletni šolski skušnji g. dekan deklici, ki je po nemški številila na deski, akoravno po nemški umé toliko, kakor zajec na boben, rekli, naj raji po slovenski števili, glej! kmali je omolknila, in ni znala dalje. Ako je tako vedenje po šolah še premalo zrelo, da se odpravi, mislim, da nič ni. Nikarte ljubi učitelji! ne sejajte skazenega semena; ne stiskajte ubogih učencev z rečmi, katerih se težko učé, pa komaj ko šolske duri za sabo zapró, že vse tudi pozabijo; to se pravi, da sami sebi težo, otrokom pa veliko terpljenje delate, pa brez haska. Učite slovensko mladino na podlogi slovenskega jezika in ne pozabite, da je šola brez narodnega duha svetilnica brez olja; iz take ne sveti luč prave omike, še manj pa upanje za boljšo prihodnost.

Iz Slovenje Bistrice. Ljubi „Tovars“ bodi pozdravljen iz milih naših logov! Tudi mene veseli, da se morem s Tabo pomenkovati. Povem ti, da smo imeli 31. sušca t. l. tukaj polletno šolsko spraševanje, ki se je dobro izšlo. Še bolj znamenita novica pa je ta, da je g. Hebenstreit, tukajšni pekarski mojster, prevzel stavbo novega šolskega poslopja, in ga je že tudi delati začel. — 16. aprila imamo v Črešnovcu učiteljski shod, pri katerem se bodo marsiktere važne reči pretresovale. *)

F. S. Jadranski.

Iz Idrije. 28. marca t. l. so umerli tukajšni dekan in okrajni ogleda ljudskih šol gosp. Matija Schmied. R. I. P.

Iz Ljubljane. Obljubili smo, da bomo kaj več povedali od tega, kar se je v našem pretečenem deželnem zboru govorilo od ljudskih šol; toda kakor koli obračamo in ožemamo zadevne govore in jih primerjamo sedanjim potrebam naših šol, ne moremo nikakor dobiti za nje kaj pravega, ugodnega zerna. — Upajmo raje, da nam bode prihodnji deželni zbor, ki se bo menda še to leto sošel, kaj boljšega podaril. — „Torbica jugoslavenske mladosti“ je prišla zopet v Zagrebu na svitlo. Dobiva pa se tudi v Ljubljani. Razklada nam mnogo mičnega blaga.

*) Prosimo, da bi nam kdo ondotnih gospodov kaj od tega pisal! Vredn.